

Wonen en privacy

Nieuwe relatievormen vragen om ander woningbouwbeleid

Bij gehuwden en samenwonenden kan een toenemende behoefte aan privacy worden geconstateerd. Partners willen meer en meer als zelfstandige individuen op basis van gelijkwaardigheid met elkaar omgaan. Een dergelijke verandering in individueel en maatschappelijk gedrag moet gevolgen hebben voor de woningbouw. Momenteel ligt het accent nog steeds op de ééngesinswoning. Het bouwen van kleinere huizen en het anders indelen van de woning lijken beter aan te sluiten bij de veranderende relatievormen.

INGRID BOLAND
ANNEMIEK VAN DER LEE

In onze maatschappij vindt een proces van individualisering plaats. Dit is een sociaal verschijnsel, waarbij partners in een relatie meer vrijheid willen hebben om te kunnen kiezen in welke omgeving ze met wie en over wat willen communiceren. In het onderzoek is de mate van geïndividualiseerd gedrag onder andere bekeken aan de hand van het hebben van eigen kamers en het omgaan met persoonlijke vrienden. Onderzocht zijn gehuwden, samenwonenden en mensen met een LAT-relatie¹ in een min of meer willekeurige buurt in Amsterdam.

Bewustzijn

De aard van intieme relaties is in de loop der eeuwen veranderd. Dit hangt samen met veranderingen in het bewustzijn van mensen, welke we aanduiden als het proces van individualisering. Uit gezinshistorisch onderzoek is gebleken, dat mensen in traditionele samenlevingen anders met elkaar omgingen dan in moderne samenlevingen. Het huwelijk was een zakelijke aangelegenheid voornamelijk gericht op bezitsoverdracht en voortplanting. Bij de partnerkeuze speelde gezondheid van de partner en met name eenzelfde godsdienst een grote rol. Het gemeenschapsbelang prevaleerde boven het gezinsbelang of het individuele belang. In traditionele samenlevingen woonde en leefde men veelal gemeenschappelijk en mogelijkheden tot afzondering ontbraken over het algemeen. Behoefte aan privacy kende men niet! In moderne samenlevingen daarentegen is het huwelijk een middel om persoonlijk geluk te vinden. Intimiteit en wederkerige affectie tussen partners is steeds belangrijker geworden.

Een van de voornaamste oorzaken van de overgang van traditionele naar moderne

De toenemende behoefte aan individuele privacy leidt tot het ontstaan van andere leefvormen naast het traditionele gezin. Het aantal alleenstaanden en éénoudergezinnen neemt toe, maar ook het aantal woongroepen. Door meer variatie in de woningbouw kan aan de uitéénlopende woonwensen tegemoetgekomen worden. Foto: Max Popma

samenlevingen is de verandering die heeft plaats gevonden in het arbeidsproces. Met de introductie van machines en de opkomst van de industrie veranderden de bezitsverhoudingen. Het verschil tussen mensen met en zonder produktiemiddelen werd groter. Het gevolg hiervan was, dat er een scheiding ontstond tussen werken en wonen: tussen de openbare en de privé-wereld. De privé-wereld werd synoniem met het gezin, het wonen, de consumptie, gezelligheid en ontspanning. De openbare wereld kreeg betrekking op werk (op inspanning) en op de distantie, die men ten opzichte van elkaar ging voelen. Dit betekende wel, dat gezinsleden onderling meer contact kregen met elkaar ten koste van het leven in de gemeenschap en met de burens.

Deze ontwikkeling van gezinnen in de richting van gezinsindividualisering weerspiegelt zich in de manier van wonen. In pré-industriële samenlevingen hoorden wonen en werken nog bij elkaar en werden deze activiteiten ruimtelijk meestal niet gescheiden. Leden van een huishouden, inclusief de bedienden, woonden niet alleen onder één dak, maar deelden samen één of meerdere ruimten. Er werd gezamenlijk gegeten, gedronken, gefeest en geslapen. Men liep gemakkelijk van het ene naar het andere vertrek en de werkzaamheden waren onderdeel van het gezinsleven.

Scheiding

Onder invloed van economische ontwikkelingen ontstond, zoals gezegd, een scheiding tussen woon- en werkplek. Distantie ten opzichte van de intieme sfeer van anderen werd min of meer een sociale

verplichting, waardoor zowel de individuele als de gezinsvrijheid en intimiteit beschermd werden tegen de buitenwereld. Deze afscherming van gezinnen van de rest van de samenleving is ook ruimtelijk te zien. Degenen, die het konden betalen, brachten muren of hekken rondom hun huis aan en het huis zelf werd beschermd met gesloten deuren en gordijnen. In dit proces van gezinsindividualisering werd eveneens de arbeidsdeling tussen mannen en vrouwen duidelijk. Mannen zijn buitenshuis gaan werken en verrichten doorgaans als kostwinner economisch productief werk. Vrouwen zorgen in de meeste gevallen nog altijd voor het huishouden en het verzorgen en opvoeden van de kinderen. Dit werk vindt niet plaats in loondienst en wordt in onze samenleving derhalve beschouwd als onproductieve arbeid.

Persoonlijkheid

Het individualiseringsproces, een proces waarin mensen zich bewust worden van hun eigen persoonlijkheid, is niet stil blijven staan voor de deur van het (echt) huwelijk. Ook binnenshuis zijn mensen zich meer en meer van elkaar gaan onderscheiden en worden individuele verlangens nagestreefd. Niet alleen eenzelfde achtergrond is belangrijk voor partners, ook fysieke aantrekkingskracht, wederzijds begrip en psychologisch bij elkaar passen spelen een grote rol. Dat dit zware eisen zijn die men aan elkaar stelt, bewijst de huidige stijging van het aantal echtscheidingen.

De overgang van gezinsindividualisering naar verdergaande individualisering is

mede veroorzaakt door het feit dat veel taken, die het gezin vroeger had, overgenomen zijn door allerlei bureaucratische instanties van de verzorgingsstaat zoals het onderwijsstelsel en de gezondheidszorg. Hierdoor is het voor vrouwen steeds moeilijker geworden hun identiteit te ontlenen aan de rol die ze, traditioneel gezien, in het gezin hadden. Velen zijn zich bewust geworden van de ondergeschikte positie, die ze als huisvrouw toebedeeld kregen en zoeken naar mogelijkheden om de maatschappelijke achterstand die ze hebben ten opzichte van mannen in te halen. De bewustwording van vrouwen is vooral sinds de jaren zestig onder invloed van de vrouwenbeweging toegenomen.

Dit proces brengt een machtsverschuiving teweeg in de verhouding tussen mannen en vrouwen en zet het huwelijk als instituut onder druk. Steeds meer vrouwen en mannen hebben een relatie die gebaseerd is op wederzijds begrip en overleg, zoeken naar bevrediging van verlangens met het risico van mislukking. Het benadrukken van de kwaliteit van de verhoudingen is toegenomen, dat van de duurzaamheid neemt af.

Leefpatronen

Wat is nu de empirische neerslag van bovengenoemde ontwikkelingen in de woon- en leefpatronen van mensen? Op grond van het onderzoek kunnen we drie groepen respondenten onderscheiden met een verschil in behoefte aan privacy en derhalve in geïndividualiseerd gedrag.

De *eerste groep* betreft mensen die geen behoefte hebben aan individuele privacy binnen hun relatie. Ze doen zoveel mogelijk samen. De hoogste prioriteit ligt bij hun verhouding. De opvattingen daarover en over relaties in het algemeen staan geen individuele privacy toe. Vanuit het romantisch ideaal dat ze hebben, identificeren ze zich met elkaar en treden als paar naar buiten. Afwijken van de gangbare norm blijkt als bedreigend ervaren te worden. De respondenten uit deze groep zijn allen getrouwd. Over hen kunnen we zeggen, dat ze binnen hun relatie geen geïndividualiseerd gedrag en geen behoefte aan individuele privacy vertonen.

De *tweede groep* laat elkaar meer vrij in hun bezigheden dan de eerste. Het samen dingen doen is wel belangrijk, maar ze gaan voor een deel ook hun eigen gang. Ze staan tolerant tegenover andere leefvormen, hoewel de meesten getrouwd zijn. Sommigen onder hen hebben een eigen kamer of plek, anderen persoonlijke vrienden. LAT-relaties worden gezien als goed voor mensen die moeite hebben zich te binden, maar het is geen relatie waar ze zelf aan zouden beginnen. De eigen kamers of plekken, die deze respondenten hebben, doen meestal dienst als werk- of hobbyplek.

Geen van de vormen van privacy die we bij hen aantreffen komt echter voort uit de welbewuste behoefte zich af te zonderen

van de partner en de motieven ervoor hebben niet expliciet te maken met hun eigen persoonlijkheid. Hun identiteit staat niet (of niet meer) ter discussie, men is er niet mee bezig en binnen de verhouding lijkt elk van hen een vanzelfsprekende, min of meer gelijkwaardige positie te bekleden, waarover ze niet hoeven te onderhandelen.

De *derde categorie* ondervraagden heeft een uitgesproken behoefte aan individuele privacy binnen de intieme relatie. Ze zonderen zich af en toe welbewust af van de partner en claimen heel duidelijk eigen kamers of plekken evenals persoonlijke vrienden. Een aantal mensen uit deze groep kiezen voor een LAT-relatie. Zij vinden het heel belangrijk om na een tijdje weer in de eigen ruimte terug te keren.

Zelfontplooiing

De behoefte aan individuele privacy bij deze laatste categorie respondenten komt voort uit het streven naar zelfontplooiing, zelfstandigheid en het bewaren van een eigen identiteit binnen een gelijkwaardige verhouding. Alle mensen uit deze groep zijn bewust bezig met hun eigen persoonlijkheid, vertonen een grote mate van geïndividualiseerd gedrag binnen de relatie en streven naar keuzevrijheid in hun handelen. Opvallend is, dat degenen van de ondervraagden met een uitgesproken behoefte aan individuele privacy globaal genomen het jongst zijn.

Geconcludeerd kan worden dat verdergaande individualisering een proces is, dat vooral bij de jongere generatie voorkomt. Duidelijk is, dat zij beïnvloed zijn door andere waarden en normen dan de ouderen. Zij hechten veel belang aan hun eigen ontwikkeling, ook binnen de intieme relatie. Ze identificeren zich niet geheel met elkaar, vormen geen eenheid, maar willen ieder hun eigen wensen en verlangens ontdekken en nastreven. Hierbij is de manier van omgang met elkaar belangrijk geworden en verplicht men zich rekening te houden met de wensen van de ander in afweging van eigen, persoonlijke verlangens. Bevelen zijn taboe, onderhandeling is het devies.

Spanning

Deze manier van met elkaar omgaan kan leiden tot botsing van individuele wensen en behoeften van partners en derhalve tot spanning in de verhouding. Deze spanning kan vergroot worden door communicatieproblemen, voortkomend uit de verschillende aangeleerde sekserollen. Ook kan de spanning oplopen door paradoxale eisen die men aan elkaar stelt, zoals het enerzijds claimen van vrijheid terwijl men anderzijds een unieke en tegelijkertijd kameraardschappelijke verhouding nastreeft.

Vrouwen kunnen in een tweestrijd terecht komen, doordat ze heen en weer geslingerd worden tussen het appèl tot emancipatie en het beeld van de romantische liefde. Oplossing van deze tweestrijd en andere relationele conflicten, die voortkome-

men uit het proces van verdergaande individualisering, vereist wederzijds begrip, kennis van zaken en onderhandeling op basis van gelijkwaardigheid; kortom een groot aantal voorwaarden waaraan voldaan moet worden.

Woningbouw

Het ontstaan van andere leefvormen, naast het gezin, zal invloed hebben op de woningbouw. Niet alleen het aantal echtscheidingen stijgt, ook het aantal bewust alleenstaanden, eenoudergezinnen en woongroepen neemt toe. Hierdoor zal de vraag naar alternatieven voor ééngezinswoningen dan ook groter worden. De alternatieven zullen vooral in een andere woningindeling en in een soepeler hanteren van de vastgestelde regels en wetten gezocht moeten worden. Uit het onderzoek komt namelijk naar voren, dat privacybehoeften zelden of nooit voortkomen uit een tekort aan kamers of een te klein woonoppervlak. Deze behoeften houden verband met het bewustzijn van de eigen persoonlijkheid en minder met de ruimte die men ter beschikking heeft.

Uit de tabel komt naar voren, dat het aantal vierkante meters en het aantal kamers, dat men gemiddeld per persoon per huishouden heeft voor de drie categorieën respondenten een geringe stijging vertoont. Bij het feitelijke individuele gebruik van kamers zien we per categorie een behoorlijk verschil, bij de eigen plek is dit minder het geval. Alternatieven moeten de bewoners de mogelijkheid bieden door het andersindelen van hun woning aan hun privacybehoeften te kunnen voldoen.

De verhouding tussen partners is aan veranderingen onderhevig. Men streeft meer dan voorheen naar zelfstandigheid en zelfontplooiing. De toenemende behoefte aan een eigen kamer en de omgang met persoonlijke vrienden is een uitingsvorm van het proces van verdergaande individualisering. In de woningbouw moet met deze veranderende relatievormen rekening gehouden worden. Meer dan nu het geval is zullen kleinere woningen gebouwd moeten worden voor hen die de status van alleenstaande (eventueel in LAT-relatie) prefereren. Voor hen die (al dan niet getrouwd) wél willen samenwonen, maar meer privacy wensen, moeten woningen zó worden ingedeeld, dat een eigen plek binnen de woning gerealiseerd kan worden.

1. Living Apart Together. Partners in een dergelijke relatie hebben ieder hun eigen woonruimte.

Auteurs : Ingrid Boland en Annemiek van der Lee.

Titel : Privacy in paarrelaties. Geïndividualiseerd gedrag en de woon- en leefpatronen van mensen met een duurzame intieme relatie.

Verkrijgbaar:— Bibliotheek S.G.I./U.v.A.
— Ingrid Boland, tel. 020-830142.
Annemiek van der Lee, tel. 020-182358 (à f 15,—).